

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04 UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
ZESPÓŁ REALIZACJI 00 - 503 W A R S Z A W A
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17 TELEFAX 629 - 40 - 89
INTERNET: <http://www.cbos.pl> E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/26/21/95

SPOŁECZEŃSTWO POLSKIE WOBEC WSCHODNIEJ POLITYKI WIZOWEJ, GOSPODARCZEJ I KULTURALNEJ

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY '95

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Stosunki polsko-rosyjskie w ostatnim okresie nie układały się najlepiej. Od pewnego czasu rośnie też poczucie zagrożenia Polaków związane z przewidywaniem dążenia Rosji do odbudowy imperium¹. Jednocześnie, w opinii większości naszego społeczeństwa, stosunki polsko-rosyjskie powinny mieć charakter partnerski, a Rosja jest wymieniana na trzecim miejscu wśród państw, z którymi powinniśmy utrzymywać ścisłe kontakty polityczne i gospodarcze².

Ścisłą i efektywną współpracę zakłada również rządowy projekt „ekspansywnej polityki wschodniej”, dotyczący stosunków gospodarczych z Rosją oraz innymi państwami byłego ZSRR, przedstawiony w lutym '94 na forum senackiej Komisji Spraw Zagranicznych przez szefa polskiej dyplomacji. W myśl tego projektu, współpraca powinna polegać zarówno na wymianie handlowej, jak i kapitałowej, produkcyjnej, naukowej i kulturalnej.

Stosunek naszego społeczeństwa do korzyści gospodarczych płynących z naszego położenia geograficznego, zasad współpracy gospodarczej ze wschodnimi partnerami, polityki wizowej i kulturalnej był przedmiotem grudniowego sondażu CBOS³.

Położenie geograficzne Polski - szansa czy utrapienie?

W świadomości historycznej Polaków, usytuowanie na mapie Europy jest ściśle związane z historią państwa oraz naszych stosunków politycznych i gospodarczych z sąsiadami. Większość Polaków uważa, że nasze położenie geograficzne może stać się źródłem korzyści gospodarczych, ale powszechnie jest oceniane jako niekorzystne pod względem politycznym.

---

¹ Zob. komunikat CBOS "Polska - Rosja - NATO", styczeń '95.

² Por. komunikat CBOS "Miejsce Polski w Europie - pożądani partnerzy gospodarczy i polityczni", sierpień '94.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (55) zrealizowano 2-6 grudnia '94 na reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców kraju (N=1164).

Wydarzenia polityczne ostatnich miesięcy nie wpłynęły zasadniczo na zmianę opinii dotyczących tego zagadnienia⁴.

Tabela 1 w procentach

Czy sądzi Pan(i), że położenie geograficzne Polski pomiędzy krajami Unii Europejskiej (EWG) a krajami byłego Związku Radzieckiego jest dla Polski korzystne czy też niekorzystne?	w procentach				
	Zdecydowanie korzystne	Raczej korzystne	Raczej niekorzystne	Zdecydowanie niekorzystne	Trudno powiedzieć
Pod względem gospodarczym	19	46	15	4	16
Pod względem politycznym	3	20	42	14	20

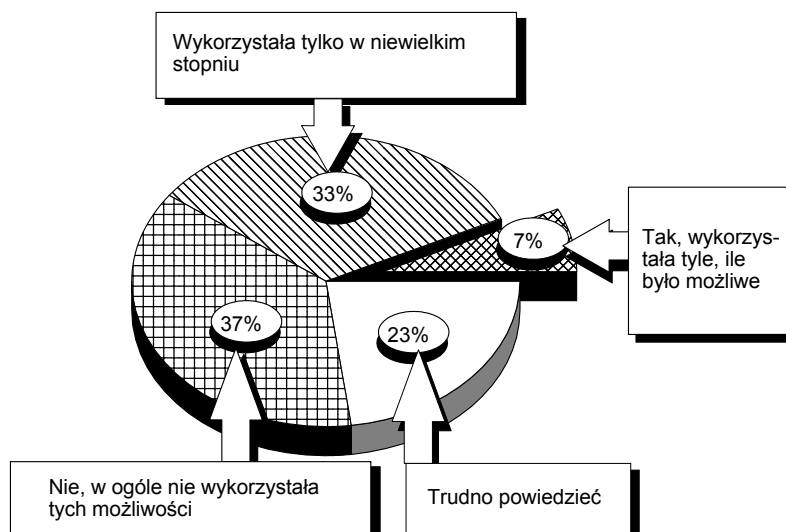
Trzeba zaznaczyć, że położenie geograficzne Polski jest postrzegane nie tylko w kategoriach nieszczęść i zagrożeń, ale także szans, szczególnie gospodarczych. Dwóch na trzech Polaków uważa je za korzystne dla gospodarki, co czwarty obywatel pozytywnie ocenia sytuację geopolityczną Polski. Tylko nieliczni uważają położenie geograficzne kraju za zdecydowanie korzystne pod względem politycznym i zdecydowanie niekorzystne pod względem gospodarczym. Jednocześnie znaczny odsetek Polaków nie ma wyrobionego zdania na ten temat.

Ocena związku położenia geograficznego z korzyściami płynącymi stąd dla sytuacji gospodarczej bądź politycznej naszego państwa jest prawdopodobnie wynikiem historycznych doświadczeń, wiedzy wyniesionej ze szkoły i powszechnie utartych poglądów na ten temat. Do takiej interpretacji skłania brak związku między opiniami badanych a charakteryzującymi ich cechami społeczno-demograficznymi. Można jedynie zauważyć, że im wyższe wykształcenie i większe zainteresowanie polityką, tym częstsza umiejętność wypowiedzenia się na ten temat.

Respondenci oceniali również wykorzystanie możliwości wynikających z naszego położenia między Wschodem a Zachodem.

⁴ Zob. komunikat CBOS "Polska - Rosja - NATO", styczeń '95.

RYS. 1. CZY POLSKA PO ROZPADZIE ZWIĄZKU RADZIECKIEGO WYKORZYSTAŁA MOŻLIWOŚCI WYNIKAJĄCE ZE SWEGO POŁOŻENIA MIĘDZY KRAJAMI BYŁEGO ZSRR A KRAJAMI UNII EUROPEJSKIEJ?

Niemal co czwarty respondent nie ma zdania na ten temat, co może świadczyć, że problemy te nie zaprzatają na co dzień uwagi przeciętnego Polaka. Brak opinii częściej od pozostałych deklarują osoby z wykształceniem podstawowym, mieszkańcy wsi, respondenci starsi, nie mający wyrobionych poglądów politycznych i nie wykazujący zainteresowania polityką.

Badani, którzy mają zdanie na ten temat, dzielą się na dwie zbliżone wielkością grupy. O wykorzystaniu przez Polskę położenia geograficznego między Wschodem a Zachodem przekonanych jest 40% ankietowanych, a 37% jest przeciwnego zdania. Jedna trzecia ogółu respondentów to zwolennicy poglądu, że wykorzystaliśmy nasze możliwości tylko w niewielkim stopniu. Częściej niż inni takiego zdania są respondenci wyżej wykształceni (46%), kadra kierownicza i inteligencja (47%).

Ponad jedna trzecia ogółu badanych (37%) sądzi, że Polska nie wykorzystała swego położenia między krajami Unii i byłego ZSRR. Pogląd taki częściej od innych wyrażają mieszkańcy regionu zachodniego (53%) i osoby deklarujące duże zainteresowanie polityką (45%).

O maksymalnym wykorzystaniu przez Polskę możliwości wynikających z jej położenia geograficznego (łącznie postrzega je 7% ankietowanych) częściej od innych mówią mieszkańcy regionu północnego (12%) oraz prywatni przedsiębiorcy (12%).

Ocena wykorzystania szans, jakie daje Polsce położenie między Wschodem a Zachodem, zależy od oceny naszego położenia dla gospodarki (związek ten określa V Cramera=.31) i polityki (V Cramera=.28). Jako rozczarowanie można odczytać fakt, że spośród respondentów, którzy uważają, że Polska ma korzystne dla gospodarki położenie geograficzne, 40% uważa, iż tych szans wcale nie wykorzystaliśmy, a dalsze 39% uważa, że wykorzystaliśmy je tylko w niewielkim stopniu. Dokładnie taką samą ocenę wykorzystania szans wynikających z miejsca na mapie Europy mają ci, którzy uważają, że Polska ma dobre usytuowanie pod względem politycznym. Oznaczałoby to, że 79% osób, które uznały położenie Polski za korzystne dla gospodarki, i 78% uznających je za korzystne dla polityki jednocześnie uważa, że Polska wcale nie wykorzystwała płynących stąd możliwości lub wykorzystwała je tylko w niewielkim stopniu.

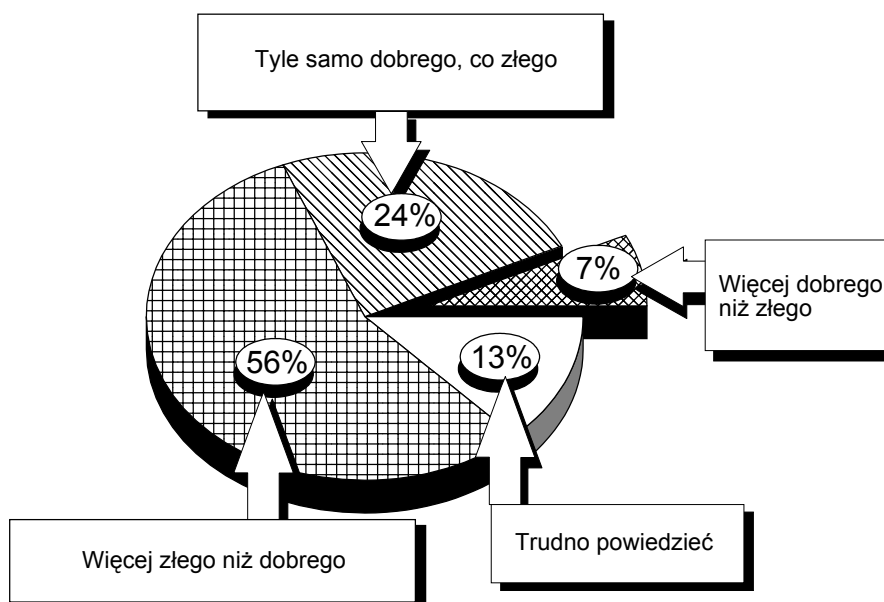
Sąsiad ze Wschodu - gość czy intruz?

W lutym '93 większość społeczeństwa opowiadała się za ograniczeniem możliwości przyjazdów do Polski obywateli państw byłego ZSRR: 42% badanych było zdania, że należałoby w tym celu zaostrzyć kontrolę zaproszeń, a 42% uważało za stosowne wprowadzenie wiz wjazdowych⁵. Jak Polacy obecnie oceniają skutki swobodnego ruchu przez granicę wschodnią i jakiej oczekują polityki wizowej wobec sąsiadów ze Wschodu?

---

⁵ Badanie CBOS "Aktualne problemy i wydarzenia" (32), 12-14 lutego '93, 1255-osobowa reprezentatywna próba losowa dorosłych mieszkańców Polski. Inne brzmienie pytania w omawianym sondażu uniemożliwia porównywanie wyników badań.

RYS. 2. JAK PAN(I) SĄDZI, CZY SWOBODNY RUCH PRZEZ GRANICĘ WSCHODNIĄ W WYNIKU ZNIESIENIA WIZ DO POLSKI DLA OBYWATELI PAŃSTW B. ZSRR I WIZ DLA POLAKÓW PRZY WYJAZDACH DO TYCH KRAJÓW PRZYNIOŚŁ WIĘCEJ DOBREGO CZY ZŁEGO?

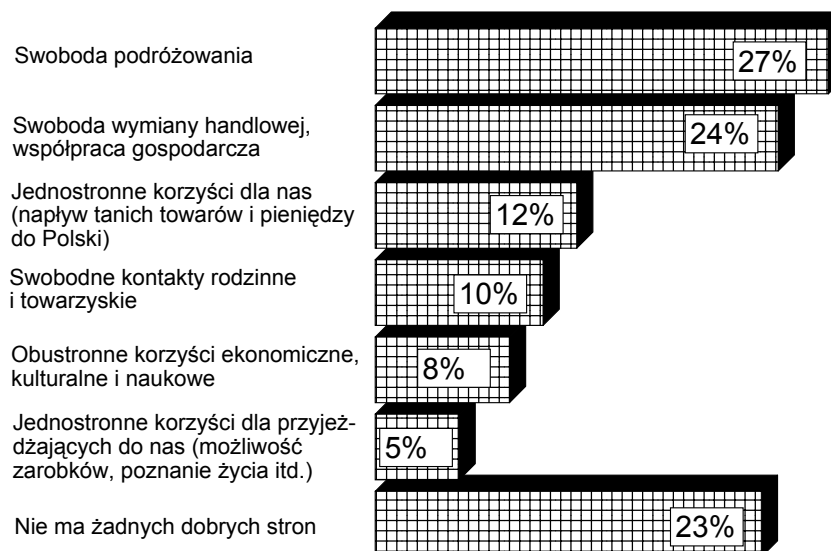
Na ocenę skutków zniesienia wiz wjazdowych nie wpływają cechy społeczno-demograficzne respondentów. Trzeba jednak zaznaczyć, że najbardziej negatywnie skutki te postrzegają mieszkańcy regionów przygranicznych: zachodniego (64%) i południowo-wschodniego (64%) oraz osoby deklarujące duże zainteresowanie polityką (66%).

Respondenci uzasadniali swoje opinie w odpowiedziach na pytanie otwarte, wymieniając zarówno dobre, jak i złe strony swobodnego ruchu przez granicę wschodnią⁶.

⁶ Respondenci mogli wymienić kilka uzasadnień, dlatego procenty nie sumują się do stu.

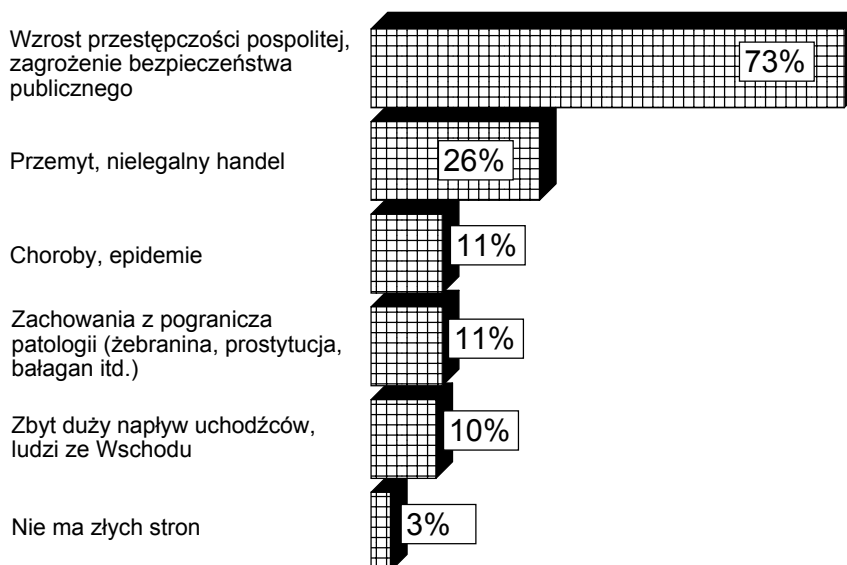
CBOS

RYS. 3. DOBRE STRONY SWOBODNEGO RUCHU PRZEZ GRANICĘ WSCHODNIĄ

CBOS

RYS. 4. ZŁE STRONY SWOBODNEGO RUCHU PRZEZ GRANICĘ WSCHODNIĄ

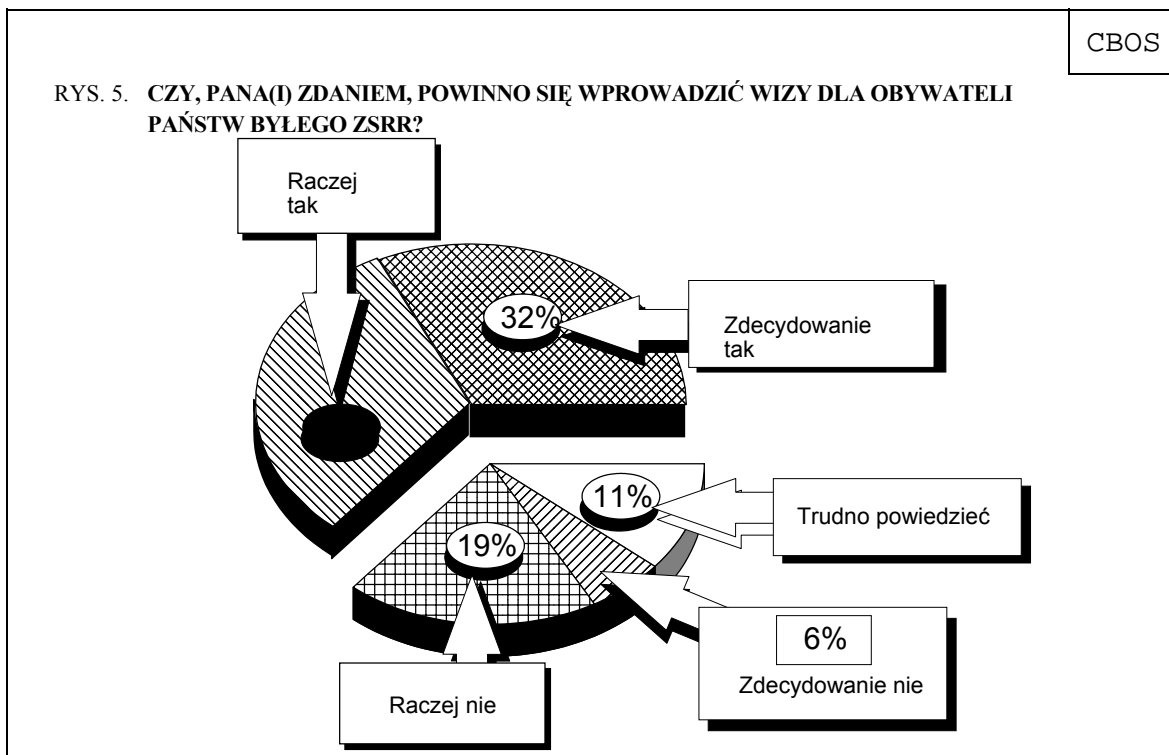

Blisko co czwarty ankietowany (23%) nie widzi żadnych dobrych stron obecnej polityki wizowej. Spośród tych, którzy postrzegają zniesienie wiz w kategoriach pozytywnych, na pierwszym miejscu wymieniane są swobody obywatelskie związane ze swobodą podróżowania. Im wyższe wykształcenie badanych, tym częściej wśród dobrych stron wskazują oni na swobody

obywatelskie i obustronne korzyści ekonomiczne w wymianie handlowej między Polską a krajami byłego ZSRR i tym rzadziej wymieniają jednostronne korzyści dla Polski.

Wśród negatywnych skutków zniesienia wiz na pierwszym miejscu wymieniane są przestępstwa pospolite, bandytyzm, zabójstwa, porachunki mafijne, napływ ludzi z marginesu społecznego. Najczęściej wskazują na nie mieszkańcy regionów: zachodniego (78%) i południowo-wschodniego (78%), najrzadziej - mieszkańcy regionu środkowego (67%). Postrzeganie zniesienia wiz w kategoriach zagrożenia dla bezpieczeństwa publicznego rośnie wraz z poziomem wykształcenia respondentów. Częściej niż inni ten typ zagrożeń wymieniają osoby w wieku 45-54 lata (83%), respondenci z wykształceniem wyższym (89%), przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji (88%), osoby deklarujące duże zainteresowanie polityką (82%) i prawicowe poglądy polityczne (83%).

Nasuwa się pytanie, jak wobec tego Polacy odnieśliby się do przywrócenia wiz wjazdowych dla naszych wschodnich sąsiadów.

Stosunek Polaków do wprowadzenia wiz współwystępuje z oceną skutków swobodnego ruchu przez granicę (V Cramera=.33). Spośród ankietowanych, którzy w obecnej polityce wizowej dostrzegają więcej złego niż dobrego, trzy czwarte deklaruje zgodę na ponowne wprowadzenie wiz wjazdowych. Za ich wprowadzeniem opowiada się także ponad jedna trzecia (36%) tych respondentów, którzy oceniają, że ruch bezwizowy przyniósł więcej dobrego niż złego, i niemal połowa (46%) deklarujących oceny ambiwalentne (tyle samo dobrego, co złego). Można stąd wnosić, że przywrócenie wiz w ruchu międzynarodowym z państwami powstałymi po upadku ZSRR nie wzbudziłoby sprzeciwu ze strony społeczeństwa polskiego.

Zmianę polityki wizowej wobec sąsiadów ze wschodu zaaprobowaliby 75% mieszkańców regionu południowo-wschodniego i 71% badanych z regionu wschodniego (dla porównania - "tylko" 52% mieszkańców regionu południowo-zachodniego), czyli przede wszystkim mieszkańcy wschodnich regionów przygranicznych. Dość trudno jednoznacznie zinterpretować to zróżnicowanie regionalne. Najprawdopodobniej mieszkańcy tych regionów najczęściej odczuwają negatywne skutki najazdu „turystów” ze Wschodu. Z drugiej jednak strony - mogą czerpać korzyści z napływu tanich towarów do Polski, a wprowadzenie wiz ograniczyłoby ich swobodę poruszania się i przekraczania granicy. Widocznie jednak bilans strat i zysków przemawia za wprowadzeniem wiz i zgodą na wynikające stąd retorsje.

Co czwarty obywatel uważa, że nie należy wprowadzać wiz wjazdowych. Częściej niż pozostali taki pogląd wyrażają osoby w wieku 45-54 lata (35%), respondenci z wyższym wykształceniem (42%), prywatni przedsiębiorcy (30%). Są to te same kategorie społeczne, które bezwizowy ruch międzynarodowy postrzegały przede wszystkim w kategoriach swobód obywatelskich i obustronnych korzyści ekonomicznych.

Postrzeganie skutków zmiany przepisów wizowych dla obywateli byłego ZSRR

Zdaniem większości badanych, wprowadzenie wiz wjazdowych wpłynęłoby korzystnie na stan bezpieczeństwa publicznego w Polsce. Poglądy na ten temat w zasadzie nie zmieniły się w ciągu ostatnich dwóch lat. Zagrożenie przestępczością "importowaną" jest jedynym

powszechnie akceptowanym argumentem przemawiającym za zaostrzeniem przepisów wizowych dla obywateli byłego ZSRR. Wprowadzenie wiz mogłoby też korzystnie wpłynąć na ochronę produktów polskiego przemysłu (44%), ale przekonanie o tym jest słabsze niż w roku 1993 (54%). Być może spada poczucie zagrożenia, że napływ handlarzy tanimi towarami stanowi konkurencję dla polskiej produkcji.

Tabela 2 w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wizy wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłyby to na stan bezpieczeństwa obywateli w Polsce:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	71	74
- niekorzystnie	4	7
- nie miałyby to znaczenia	12	8
Trudno powiedzieć	13	11

Tabela 3 w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wizy wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłyby to na ochronę produktów polskiego przemysłu:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	54	44
- niekorzystnie	7	12
- nie miałyby to znaczenia	17	23
Trudno powiedzieć	22	21

Wprowadzenie wiz wjazdowych, zdaniem ponad połowy badanych, odbiłoby się negatywnie na możliwości swobodnego podróżowania Polaków do tych państw (64%) i sytuacji naszych rodaków przebywających tam (53%). Takie opinie wyrażają najczęściej osoby z wyższym wykształceniem i prywatni przedsiębiorcy. W porównaniu z rokiem 1993 można też zauważyć nasilenie obaw przed retorsjami.

Tabela 4

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wize wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłoby to na możliwości swobodnego podróżowania Polaków do tych państw:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	5	8
- niekorzystnie	56	64
- nie miałyby to znaczenia	16	12
Trudno powiedzieć	23	16

Tabela 5

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wize wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłoby to na sytuację obywateli polskiego pochodzenia w tych państwach:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	10	9
- niekorzystnie	47	53
- nie miałyby to znaczenia	20	16
Trudno powiedzieć	23	21

Znaczne grupy respondentów uznały też wprowadzenie wiz za niekorzystne dla stosunków politycznych ze wschodnimi sąsiadami (45%), międzynarodowej opinii o Polsce (38%) i współpracy gospodarczej z tymi państwami (35%).

Tabela 6

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wize wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłoby to na stosunki polityczne Polski z tymi państwami:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	8	8
- niekorzystnie	37	45
- nie miałyby to znaczenia	27	21
Trudno powiedzieć	28	26

Tabela 7

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wize wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłoby to na opinię międzynarodową o Polsce:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	9	10
- niekorzystnie	33	38
- nie miałyby to znaczenia	28	26
Trudno powiedzieć	30	26

Tabela 8

w procentach

Jak Pan(i) sądzi, gdyby zaostrzono przepisy, wprowadzając wize wjazdowe dla obywateli państw byłego ZSRR, to czy wpłynęłoby to na współpracę polskich biznesmenów, polskich przedsiębiorstw z biznesmenami, przedsiębiorstwami z tych państw:		
	II '93	XII '94
- korzystnie	12	13
- niekorzystnie	29	35
- nie miałyby to znaczenia	34	29
Trudno powiedzieć	25	22

Postrzeżenie negatywnych skutków zaostrzenia przepisów wizowych dla sąsiadów z wschodniej granicy rośnie wraz z poziomem wykształcenia badanych. Częściej od pozostałych osób wskazują na nie mieszkańcy małych miast (do 20 tys. ludności).

Nasuwa się też ogólniejsza uwaga, że w porównywanym okresie wzrosła obawa przed niekorzystnymi skutkami wprowadzenia wiz.

Mamy więc do czynienia z pewną niekonsekwencją czy też postrzeganą sprzecznością interesów: z jednej strony Polacy w większości chcieliby ograniczenia swobodnego napływu przybyszów ze wschodnich państw ościennych, z drugiej - obawiają się negatywnych skutków wprowadzenia restrykcji w ruchu granicznym.

Być może, w opinii badanych, niekontrolowany napływ do Polski obywateli z byłego ZSRR i związane z tym poczucie zagrożenia przestępczością jest ceną, jaką musimy zapłacić za korzyści ekonomiczne i polityczne wynikające z bezwizowego ruchu granicznego.

**Polityka gospodarcza i kulturalna wobec państw
powstałych w wyniku rozpadu ZSRR**

Większość naszego społeczeństwa dostrzega korzyści gospodarcze, jakie mogą płynąć z naszego położenia geograficznego. Chętnie też aprobuje ścisłą współpracę gospodarczą i polityczną Polski z różnymi krajami. W opinii większości Polaków, stosunki polsko-rosyjskie powinny mieć charakter partnerski, a Rosja wymieniana jest na trzecim miejscu wśród krajów, z którymi Polska powinna najściślej współpracować w dziedzinie gospodarki i polityki (po Stanach Zjednoczonych i Niemczech)⁷. Z drugiej strony opinia publiczna jest informowana o trudnościach płatniczych wschodnich partnerów oraz niewywiązywaniu się z tego powodu z umów i kontraktów handlowych zawartych z polskimi firmami. Mamy więc do czynienia z chłonnym, ale często niepewnym rynkiem zbytu. Czy zatem należałoby podjąć jakieś kroki, aby zachęcić polskie firmy do zwiększenia współpracy gospodarczej z Rosją i innymi państwami byłego ZSRR?

Tabela 9 w procentach

Rozwój handlu z Rosją i innymi krajami b. ZSRR jest utrudniony przez trudności płatnicze partnerów wschodnich. Czy uważa Pan(i) za słuszne, aby w celu zwiększenia współpracy gospodarczej:	Słuszne	Niesłuszne	Trudno powiedzieć
– firmy handlujące z Rosją korzystały z różnych ulg, ułatwień, przywilejów	33	37	30
– firmy handlujące z innymi krajami byłego ZSRR korzystały z różnych ulg ułatwień, przywilejów	33	36	31

Stosunek Polaków co do słuszności stosowania przywilejów w handlu ze Wschodem jest taki sam w odniesieniu do Rosji i do innych państw.

Opinia społeczna jest wyraźnie podzielona ze względu na stosunek do stosowania ulg i przywilejów we wschodniej polityce gospodarczej: ma tyle samo zwolenników, co przeciwników; przy czym niemal jedna trzecia obywateli nie ma wyrobionego zdania na ten temat.

⁷ Por. komunikat CBOS "Miejsce Polski w Europie - pożądanymi partnerzy gospodarczy i polityczni", sierpień '94.

Opinie o ułatwieniach i przywilejach w handlu z krajami byłego ZSRR nie wykazują związku z cechami położenia społecznego badanych. Przyznanie ulg i przywilejów dla firm handlujących ze wschodnimi sąsiadami nieco częściej od pozostałych respondentów uznają za słuszne mieszkańcy regionów: środkowego (odpowiednio: 41% i 41%) i wschodniego (odpowiednio: 39% i 40%), prywatni przedsiębiorcy (odpowiednio: 48% i 47%) oraz osoby deklarujące lewicowe poglądy polityczne (odpowiednio: 44% i 45%).

Przeciwnikami wszelkich ulg i ułatwień dla firm handlujących z krajami powstałymi po upadku ZSRR są częściej niż inni mieszkańcy regionu zachodniego (odpowiednio 49% i 49%) oraz osoby deklarujące prawicowe poglądy polityczne (odpowiednio 43% i 45%). Ponadto uprzywilejowaniu handlu z państwami byłego ZSRR sprzeciwia się co drugi respondent z wykształceniem wyższym (49%).

Ankietowani wypowiedzieli się także na temat promowania w Rosji polskiej kultury, prasy, filmów i książek.

Tabela 10 w procentach

W byłym ZSRR dużą popularnością cieszyła się polska prasa, filmy, książki. Obecnie ze względu na wysokie ceny te rzeczy prawie zupełnie nie docierają za wschodnią granicę. Czy uważa Pan(i) za słuszne, aby Polska z funduszy państwowych dofinansowywała:					
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
– wysyłkę do Rosji polskiej prasy	11	29	29	19	12
– wysyłkę do Rosji polskich książek	12	34	25	18	11
– wyświetlanie w Rosji polskich filmów i programów telewizyjnych	12	33	25	17	12

Promowanie polskiej kultury na Wschodzie ma tyleż zwolenników, co i przeciwników. Wszystkie wymienione środki przekazu kulturowego zostały potraktowane przez badanych równoważnie, tj. nie preferują wyraźnie żadnego z nich. Wysyłanie do Rosji za państwowe pieniądze prasy, książek i filmów polskich częściej niż inni aprobują mieszkańcy miast wielkich oraz średnich (od 21 do 100 tys.), częściej też ludzie lepiej wykształceni. Taka polityka kulturalna Polski współwystępuje też z oceną własnej sytuacji materialnej respondentów oraz

deklarowanym zainteresowaniem polityką: im lepsza ocena sytuacji materialnej i większe zainteresowanie polityką - tym większa akceptacja tego rodzaju działań.

Przeciwnicy tej koncepcji to - częściej od innych - respondenci młodszy (do 35 roku życia), mieszkańcy wsi, rolnicy, robotnicy niewykwalifikowani oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla, a także osoby negatywnie oceniające swoje warunki materialne.

Ogólnie więc można stwierdzić, że zwolennikami eksportu polskiej kultury są te same grupy społeczne, które - w świetle badań nad kulturą - są jej aktywnymi uczestnikami.

Stosunek do polityki kulturalnej koreluje ze stosunkiem do naszej wschodniej polityki gospodarczej: zdecydowana większość tych, którzy zaakceptowaliby ulgi i ułatwienia dla polskich firm handlujących z Rosją, jednocześnie uznaje za słuszne wysyłanie tam polskiej prasy (60%), książek (67%) oraz polskich filmów i programów telewizyjnych (66%). Przeciwnicy przywilejów w handlu z Rosją są jednocześnie przeciwnikami wysyłania tam naszych gazet i czasopism (65%), książek (60%) oraz polskich filmów kinowych i telewizyjnych (59%).

Większość Polaków negatywnie ocenia skutki swobodnego ruchu przez naszą granicę wschodnią i nie sprzeciwiłaby się ponownemu wprowadzeniu wiz wjazdowych do Polski dla obywateli państw byłego ZSRR. Głównym argumentem na rzecz zmiany polityki wizowej jest stan bezpieczeństwa publicznego. Jednocześnie Polacy obawiają się skutków zaostrzenia przepisów wizowych. Co trzeci respondent uważa, że mogłoby to negatywnie wpłynąć na współpracę gospodarczą z tymi państwami. Mimo że Polacy akceptują ścisłą współpracę ekonomiczną z Rosją, to przyznanie szczególnych ułatwień firmom prowadzącym interesy z naszymi wschodnimi sąsiadami ma tyle samo zwolenników, co przeciwników, a Rosja traktowana jest tak samo jak inne państwa powstałe po upadku ZSRR.

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Czy położenie geograficzne Polski jest korzystne czy też niekorzystne pod względem gospodarczym? 1 - Zdecydowanie korzystne; 2 - Raczej korzystne; 3 - Raczej niekorzystne; 4 - Zdecydowanie niekorzystne

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	19	46	15	4	16	1162
Płeć						
Mężczyźni	21	48	13	5	12	553
Kobiety	16	43	17	4	20	609
Wiek						
do 24 lat	16	49	18	6	11	161
25-34	22	49	17	3	10	191
35-44	18	50	11	4	17	245
45-54	25	50	12	3	11	202
55-64	18	44	17	4	17	168
65 lat i więcej	12	31	18	7	32	193
Miejsce zamieszkania						
Wieś	12	51	14	3	20	441
Miasto do 20 tys.	21	49	13	3	15	138
od 21 do 100 tys.	19	40	21	4	17	240
101-500 tys.	21	45	14	7	13	189
501 tys. i więcej mieszk.	31	38	15	8	9	153
Region						
Północny	24	47	12	3	13	119
Zachodni	24	45	18	5	8	122
Środkowozachodni	17	47	16	4	16	174
Środkowy	18	39	17	7	19	202
Wschodni	17	46	15	3	20	159
Południowo-wschodni	19	51	14	3	13	184
Południowo-zachodni	16	46	14	4	20	202
Wykształcenie						
Podstawowe	12	44	18	3	24	454
Zasadnicze zawodowe	17	48	15	5	15	288
Średnie	25	48	14	4	9	345
Wyższe	41	39	5	9	6	75
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	39	43	8	5	6	60
Prac. umysł. niż. szczebla	21	53	15	5	6	100
Pracownicy fiz.- umysł.	23	53	8	5	10	66
Robotnicy wykwalifikowani	19	46	22	1	12	126
Robotnicy niewykwalifik.	12	52	16	3	17	68
Rolnicy	9	51	17	4	19	79
Prywatni przedsiębiorcy	39	45	8	2	6	51
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	16	39	16	5	24	385
Uczniowie i studenci	21	46	10	11	12	60
Bezrobotni	14	52	14	4	16	95
Gospodynie domowe i inni	13	48	19	2	18	72
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 1250 tys. zł	17	49	13	4	17	331
1250 tys. - 1999 tys.	16	43	19	2	20	234
2000 tys. - 2749 tys.	16	46	17	5	17	329
2750 tys. - 3249 tys.	24	44	14	6	11	116
3250 tys. i powyżej	34	42	8	4	11	116
Ocena własnych war. mater.						
Złe	18	43	16	5	18	480
Średnie	16	51	13	4	16	501
Dobre	28	37	17	5	13	178
Zainteresowanie polityką						
Duże	39	40	10	6	5	120
Średnie	22	45	18	6	9	447
Małe lub żadne	12	47	14	3	24	595
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	25	36	19	2	17	90
Raz w tygodniu	17	47	16	4	16	646
Kilka razy w roku	18	45	13	7	17	312
W ogóle nie uczestniczy	22	47	16	3	12	114
Poglądy polityczne						
Lewica	24	47	14	5	9	206
Centrum	21	45	20	3	10	358
Prawica	23	52	11	7	7	242
Trudno powiedzieć	10	41	14	3	32	356

Tabela 2. Czy położenie geograficzne Polski jest korzystne czy też niekorzystne pod względem politycznym? 1 - Zdecydowanie korzystne; 2 - Raczej korzystne; 3 - Raczej niekorzystne; 4 - Zdecydowanie niekorzystne

(%)

	1	2	3	4	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	3	20	42	14	20	1162
Płeć						
Mężczyźni	5	22	44	14	16	554
Kobiety	2	19	41	14	24	609
Wiek						
do 24 lat	1	22	51	11	16	161
25-34	3	24	44	12	17	191
35-44	5	21	40	12	22	245
45-54	4	21	45	17	12	202
55-64	5	17	43	16	20	169
65 lat i więcej	2	17	33	16	33	193
Miejsce zamieszkania						
Wieś	1	23	40	9	26	441
Miasto do 20 tys.	6	22	38	12	23	138
od 21 do 100 tys.	4	18	47	13	19	240
101-500 tys.	5	17	42	21	16	189
501 tys. i więcej mieszk.	4	18	47	22	8	153
Region						
Północny	6	23	43	9	19	120
Zachodni	3	17	53	16	10	122
Środkowozachodni	3	22	41	16	18	174
Środkowy	2	18	40	19	21	202
Wschodni	4	20	49	7	21	159
Południowo-wschodni	2	20	43	12	23	184
Południowo-zachodni	4	22	34	16	24	202
Wykształcenie						
Podstawowe	1	17	42	12	27	454
Zasadnicze zawodowe	3	24	39	15	19	288
Średnie	3	22	45	15	14	345
Wyższe	17	14	44	17	7	75
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	9	20	44	16	11	60
Prac. umysł. niż. szczebla	4	18	51	16	12	100
Pracownicy fiz.- umysł.	2	26	43	20	9	66
Robotnicy wykwalifikowani	3	20	50	5	21	126
Robotnicy niewykwalifik.	3	24	36	10	27	68
Rolnicy	0	24	40	13	22	79
Prywatni przedsiębiorcy	8	18	52	13	8	51
Bierni zawodowo						
Renciści i emeryci	4	19	37	15	25	385
Uczniowie i studenci	0	18	48	20	14	60
Bezrobotni	2	28	39	11	20	95
Gospodynie domowe i inni	1	12	49	15	23	72
Dochody na jedną osobę						
Poniżej 1250 tys. zł	3	22	42	12	21	331
1250 tys. - 1999 tys.	2	21	42	9	25	234
2000 tys. - 2749 tys.	4	18	41	17	19	329
2750 tys. - 3249 tys.	5	17	44	17	17	116
3250 tys. i powyżej	3	18	48	17	13	116
Ocena własnych war. mater.						
Złe	4	19	42	15	20	480
Średnie	2	21	44	13	20	501
Dobre	5	23	38	15	20	178
Zainteresowanie polityką						
Duże	8	16	45	20	10	120
Średnie	4	23	44	17	12	447
Małe lub żadne	2	19	40	11	28	596
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	10	15	35	16	24	90
Raz w tygodniu	3	22	43	13	20	646
Kilka razy w roku	2	20	43	16	20	312
W ogóle nie uczestniczy	4	17	46	13	20	114
Poglądy polityczne						
Lewica	4	21	45	15	14	206
Centrum	4	23	45	15	13	358
Prawica	3	20	47	20	10	242
Trudno powiedzieć	2	17	35	8	37	356

Tabela 3. Czy Polska wykorzystwała możliwości wynikające ze swego położenia między krajami b. ZSRR a krajami Unii Europejskiej? 1 - Tak, wykorzystwała tyle, ile było możliwe; 2 - Wykorzystała tylko w niewielkim stopniu; 3 - Nie, w ogóle nie wykorzystwała tych możliwości

(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	7	33	37	23	1161
Płeć					
Mężczyźni	8	38	37	18	553
Kobiety	6	28	38	28	607
Wiek					
do 24 lat	7	37	36	21	159
25-34	7	44	35	14	191
35-44	6	32	40	21	245
45-54	6	36	42	16	202
55-64	7	32	36	24	169
65 lat i więcej	8	16	33	43	193
Miejsce zamieszkania					
Wieś	7	30	32	31	442
Miasto do 20 tys.	6	34	42	18	138
od 21 do 100 tys.	7	31	38	24	239
101-500 tys.	10	36	37	17	189
501 tys. i więcej mieszk.	4	39	47	11	153
Region					
Północny	12	44	29	15	120
Zachodni	8	25	53	14	122
Środkowo-zachodni	6	29	37	27	174
Środkowy	7	27	40	26	202
Wschodni	7	42	24	27	159
Południowo-wschodni	3	30	43	24	184
Południowo-zachodni	8	34	35	23	200
Wykształcenie					
Podstawowe	7	25	32	36	452
Zasadnicze zawodowe	9	34	37	19	288
Średnie	6	39	43	13	345
Wyższe	4	46	43	6	75
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	5	47	37	11	60
Prac. umysł. niż. szczebla	6	35	51	9	100
Pracownicy fiz.- umysł.	0	30	53	18	66
Robotnicy wykwalifikowani	6	41	39	14	126
Robotnicy niewykwalifik.	7	42	26	25	68
Rolnicy	6	30	35	28	79
Prywatni przedsiębiorcy	12	38	40	10	51
Bierni zawodowo					
Renciści i emeryci	8	24	36	32	385
Uczniowie i studenci	7	44	40	10	58
Bezrobotni	9	32	33	26	95
Gospodynie domowe i inni	6	36	22	36	72
Dochody na jedną osobę					
Poniżej 1250 tys. zł	5	32	37	26	331
1250 tys. - 1999 tys.	8	32	36	24	231
2000 tys. - 2749 tys.	7	31	37	25	329
2750 tys. - 3249 tys.	9	36	40	15	116
3250 tys. i powyżej	11	41	40	9	116
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	27	41	26	480
Średnie	8	37	33	23	499
Dobre	9	35	40	16	178
Zainteresowanie polityką					
Duże	9	43	45	3	120
Średnie	7	38	41	15	447
Małe lub żadne	7	27	33	33	594
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	9	29	36	27	90
Raz w tygodniu	6	33	35	25	646
Kilka razy w roku	7	34	39	20	311
W ogóle nie uczestniczy	9	28	44	18	114
Poglądy polityczne					
Lewica	8	33	44	14	206
Centrum	6	42	38	15	358
Prawica	9	40	38	13	242
Trudno powiedzieć	6	18	33	43	354

Tabela 4. Czy powinno się wprowadzić wizy dla obywateli państw
byłego ZSRR?

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	64	25	12	1163
Płeć				
Mężczyźni	67	24	9	554
Kobiety	61	26	14	609
Wiek				
do 24 lat	71	20	9	161
25-34	70	19	10	191
35-44	64	26	10	245
45-54	56	35	9	202
55-64	64	24	12	169
65 lat i więcej	57	23	20	193
Miejsce zamieszkania				
Wieś	62	23	14	442
Miasto do 20 tys.	58	31	11	138
od 21 do 100 tys.	61	29	10	240
101-500 tys.	65	23	12	189
501 tys. i więcej mieszk.	74	20	6	153
Region				
Północny	56	34	10	120
Zachodni	66	27	6	122
Środkowo-zachodni	62	28	10	174
Środkowy	63	25	12	202
Wschodni	71	18	11	159
Południowo-wschodni	75	15	10	184
Południowo-zachodni	52	29	19	202
Wykształcenie				
Podstawowe	60	24	16	454
Zasadnicze zawodowe	67	22	11	288
Średnie	67	25	8	345
Wyższe	54	42	4	75
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	67	28	6	60
Prac. umysł. niż. szczebla	68	26	6	100
Pracownicy fiz. - umysł.	67	23	10	66
Robotnicy wykwalifikowani	64	31	5	126
Robotnicy niewykwalifik.	74	16	10	68
Rolnicy	63	22	15	79
Prywatni przedsiębiorcy	63	30	8	51
Bierni zawodowo				
Renciści i emeryci	61	22	17	385
Uczniowie i studenci	66	25	9	60
Bezrobotni	64	27	10	95
Gospodynie domowe i inni	56	29	15	72
Dochody na jedną osobę				
Poniżej 1250 tys. zł	68	19	13	331
1250 tys. - 1999 tys.	67	20	13	234
2000 tys. - 2749 tys.	60	29	11	329
2750 tys. - 3249 tys.	59	31	11	116
3250 tys. i powyżej	59	33	8	116
Ocena własnych war. mater.				
Złe	67	17	16	480
Średnie	62	29	9	501
Dobre	60	31	8	178
Zainteresowanie polityką				
Duże	60	39	1	120
Średnie	64	28	8	447
Małe lub żadne	64	20	16	596
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	69	20	11	90
Raz w tygodniu	63	26	12	646
Kilka razy w roku	63	25	11	312
W ogóle nie uczestniczy	65	23	12	114
Poglądy polityczne				
Lewica	59	32	10	206
Centrum	67	27	6	358
Prawica	67	27	6	242
Trudno powiedzieć	60	18	22	356